

Юр'єва Ж. А., викладач
Харківський національний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

ХАРКІВСЬКІ ТОПОНІМИ У ЛІРИЦІ БОРИСА ЧИЧИБАБІНА

Оніми, представлені у віршах, свідчать не лише про факти біографії, а й про ідіостиль поета. Вони виконують важливі функції в поетичному тексті, формуючи його ліричний простір. Вони створюють біографічні посилання та лінгвокультурні зв'язки, співвідносять описані події з місцем, часом і соціальним середовищем, сприяють формуванню художніх образів. Однією із значних груп онімної системи є топоніміка. При складанні словника онімів, представлених в ідіостилі Бориса Чичибабіна, відомого поета-дисидента, який брав участь у правозахисному русі, ми проаналізували ряд, який пов'язаний з Харковом, містами та селами Харківської області та рядом онімів, що належать до його «малої топоніміки»: назв вулиць, площ, значимих для харків'ян місць.

Ми розглянули топоніми, пов'язані із Харківським регіоном. Назва річки Харківської області: *«Но, из конца в конец / изъездивший*

отчизну, / лишь Северский Донец / в душе своей оттисну». («Под ветром и росой...», не позднее 1965) [1, с. 648]; «*А нам взамен кровопролитных ласк, / Ревнивых ссор и чувственного зуда / Подарком был метелей милый лязг, / Разлив Донца и оттепелей чудо*». («А нам взамен кровопролитных ласк...», не позднее 1953) [1, с. 726]. «*О, если б кто в ладонях любящих / сумел до старости донести / в кувшинках, в камышовых трубочках / до дна светящийся Донец!*...» («Во мне проснулось сердце эллина...», 1961) [1, с. 86]. «*И сердце радо несть / красу его большую, / и слово про Донец / по-своему сложу я*». («Под ветром и росой...», не позднее 1965) [1, с. 649]. Протягом усього життя поета постійним джерелом його натхнення була природа. Він описує не тільки краєвиди, а й передає їх сприйняття, аналізує почуття, що вони викликають у душі лірика. Ніжністю та захопленням природою пройняті рядки його віршів про річку Сіверський Донець.

Назви міст Харківської області: «*Вовек не иссыхал, / от ночи холодея / (Чугуев и Эсхар, / Змиев и Балаклея), / течением граня / кручинистые кручи / (родимые края, / вас нет на свете лучие!)*». («Под ветром и росой...», не позднее 1965) [1, с. 649]. «*Я не слышал рейнской Лорелеи / и не видел волжских Жигулей. / Белые кувшинки Балаклеи / мне родней и потому милей*». («Я не слышал рейнской Лорелеи...», не позднее 1965) [1, с. 651]; «*Никому души не сдам. / Школа. Молодость. Чугуев. / Десять тысяч поцелуев / Милым репинским местам*». («У меня такой уклон...», не позднее 1953) [1, с. 747]. У дитинстві Борис жив у Чугуєві під Харковом, навчався у Чугуєвській школі та публікував свої вірші у міській газеті. Він любив подорожувати та побував у багатьох місцях Харківського регіону. Лірик описує рідні краї з любов'ю та теплою.

Назви сіл Харківської області: «*В тех краях, в селе Гусаровке, / ради шумной жизни, ради ласк, / та, с кем я скитался, взявшись за руки, / в самой бедной хате родилась*». («Я не слышал рейнской Лорелеи...», не позднее 1965) [1, с. 651]; «*Мы ездили на хутор Коробов, / на кручи солнца, в край лесов*». («Во мне проснулось сердце эллина...», 1961) [1, с. 86]; «*С лица сметут усталость / веселье и загар. / Хорошие места есть / под станцией Эсхар*...» («Выходной», не позднее 1962) [1, с. 615]. Чичибабину подобалося відпочивати на природі, особливо у рідних краях біля станції Есхар, де він міг поспілкуватися з друзями і насолодитися красою краєвидів Харківщини.

Топонім «Харків»: «*Не будет нам крова в Харькове, / где с боем часы стенные, - / а будет нам кровохарканье, / вражда и невращения*». («Георгию Капустину», октябрь 1959) [1, с. 60]. «*Сколько солнышка жаркого / и хороших ребят / от рабочего Харькова / до лесистых Карпат*». («Край родимый», 1953, 1962) [1, с. 594]. «*О, сколько ждет нас доброго, / и светлого, и жаркого, - / и это очень здорово, / что мы с тобой из Харькова!*» («Добро, мой город, жизнь

моя!..», не позднее 1962) [1, с. 596]. *«И в долгой ночи, окаянной и жаркой, / измучен железом, испытан огнем, / хрипел, задыхался, боролся наш Харьков, / а мы на войне горевали о нем... / Но я повторял, как студент и как воин: / – Студенческий город, ты будешь достроен!»* («Проспект Ленина в Харькове», 1941, 1952, 1962) [1, с. 596–597]. Харків став навіки рідним, тому що все життя Б. Чичибабіна пройшло у цьому місті, не враховуючи п'яти років ГУЛАГа. Поет пишався, що він – харків' янин. Чичибабін навчався у Харківському університеті, писав та публікував свої геніальні твори, працював на різних роботах. У віршах про Харків виявляється бунтарський та вільнолюбний характер поета.

Назва площі Харкова: *«Добро, мой город, жизнь моя! / Над рощами, над парками, / над площадью Дзержинского / снежинки перепархивают».* («Добро, мой город, жизнь моя!..», не позднее 1962) [1, с. 595]. Назва центральної вулиці у Харкові: *«Бегут прохожие в обход, / не то они напустятся. / Скворцы встречают Новый год, / Где банк стоит на Пушкинской».* («Одесские скворцы», 1963 – 1964) [1, с. 122]. Назва центрального парку в Харкові: *«До смерти буду помнить, а в жизни не найду: / стоит над нею холмик в Шевченковском саду».* («На Жулькину смерть», 1964) [1, с. 135]. Назва житлового масиву та історичного району міста Харкова: *«На Павловом поле, Наташа, на Павловом поле / мы жили бок о бок, но все это было давно. / Мы стали друзьями, молясь о покое и воле, / Но свет их изведать живым на земле не дано».* (1973) [1, с. 224–225]. З особливою теплотою поет описує улюблені місця Харкова, де він мешкав, навчався, працював, зустрічався із близькими та друзями.

Матеріал показує, що харківська топоніміка займає певне місце в організації онімосфери Бориса Чичибабіна.

Література

1. Чичибабин Б. А. Собрание стихотворений / [сост. Л. С. Карась-Чичибабина; вступ. ст. С. Н. Буниной; коммент. Л. С. Карась-Чичибабиной, С. Н. Буниной]. Х. : Фолио, 2009. 890 с.